

15 ÉVES A KALEIDOSCOPE

A Ψ (pszi)-tudomány rovat tizenöt éve

15 YEARS OF KALEIDOSCOPE

The Ψ (psi) science part's fifteen years ago

Prof. Dr. Dull Andrea MTA doktora, intézetigazgató egyetemi tanár
Eötvös Loránd Tudományegyetem, Pedagógiai és Pszichológiai Kar, Ember-Környezet
Tranzakció Intézet, Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem, Gazdaság- és
Társadalomtudományi Kar, Szociológia és Kommunikáció Tanszék
andrea.dull@gmail.com

Initially submitted Sept.10, 2025; accepted for publication Sept.30.2025

Abstract

The Ψ (psi) science column is a particularly sensitive area in this diverse space. It is not just about "what psychology thought in the past," but also about how we try to think today about the psyche, the body, and the boundaries between normality and "abnormality." The articles in this section deal with both diagnosis and self-reflection: how modern psychological knowledge came into being, and what its "price" and "side effects" are, as well as whose stories have been told and whose have not. The Ψ (psi) science section functions as a special lens in the kaleidoscope. It reflects the dilemmas of psychology, the life sciences, and cultural studies, while also creating a forum for dialogue between them: it embraces psychological topics and the history of psychology, the "human chapters" of medicine, social science reflections, and their cultural-historical interpretations. The different linguistic games of psychology, medicine, social sciences, and humanities do not merge into a unified theory; the materials in the column are not the products of a homogeneous field of science; but rather represent a kind of intellectual laboratory where the history of medical techniques, the psychoanalytic heritage, the social body, everyday experiences, and questions of the philosophy of science appear "in each other's light," rearranging themselves into new patterns from time to time—as in a kaleidoscope: every shift creates a new configuration.

kulcsszavak: Ψ (pszi)-tudomány, test, normalitás, diagnózis, pszichológiai tudás.

keywords: Ψ (psi) science, body, normality, diagnosis, psychological knowledge.

Rovat: Ψ (pszi)-tudomány

Szerkesztő(k): Dull Andrea DSc, Faludy Judit PhD (Hárs György Péter PhD)

<http://www.kaleidoscopehistory.hu/index.php?subpage=rovat&rovatid=65>

„A kaleidoszkóp egyszerű és bámulatos. Elég, ha tíz különböző alakú, más-más színűre festett üvegdarabkát helyezünk el benne, mielőtt lezárnánk. A tükörrendszer elvégzi a dolgát. Aztán megrázhatjuk tízszer, tízezerszer, és soha többé nem fogjuk látni ugyanazt a mintázatot. Az ember nem egyszerű,

de bámulatos. Őbenne nem tíz, nem is tízezer, és nemcsak más-más alakú és színű üvegdarabka van elhelyezve. Különben is, az ember nem lezárható, mint egy kaleidoszkóp, ezért folyton-folyvást belékerül valami új, és mégis van egy ismeretlen pillanat, amikor végérvényesen rögzülnek benne a tükrök. (...) Minden embernek megvan a maga tükrörendszere, ami csak a sajátja.” (Ancsel Éva¹)

1. Kaleidoscope: „Szép formát látni”²

A *Kaleidoscope* internetes folyóirat címválasztásánál nem voltam jelen (csak néhány éve vagyok a szerkesztőbizottság tagja), de talán nem áll messze az igazságtól, hogy a cím kezdettől fogva metaforaként működik: a sokszínű elemekből összeálló mintázatok képe találóan írja le azt a kulturális és tudományos térképet, amelyet a folyóirat tizenöt év alatt kirajzolt. A cím intuitív módon írja le azt, ami a folyóiratban történt és történik: töredezetnek tűnő tudásdarabokból jönnek létre mindig új és új mintázatok.

A Ψ (pszi)-tudomány rovat³ ebben a sokszínű térben különösen érzékeny felület. Nem pusztán arról szól, hogy „mit gondolt a pszichológia a múltban”, hanem arról is, hogyan próbálunk ma gondolkodni a pszichéről, a testről, a normalitás és „kórosság” határaitól. A rovat írásai egyszerre szólnak diagnózisról és önreflexióról: arról, hogyan jött létre a modern pszichológiai tudás – és arról is, hogy ennek milyen „ára”, „mellékhatása”, ki mondott és ki nem mondott története van. A Ψ (pszi)-tudomány rovat a kaleidoszkópban sajátos lencseként működik. Egyszerre tükrözi a pszichológia, az élettudományok és a kultúratudomány dilemmáit, és egyszerre teremt fórumot azok párbeszédére: befogad pszichológiai témákat és pszichológiatörténetet, az orvostudomány „emberi fejezeteit”, társadalomtudományi reflexiókat és ezek kultúrtörténeti olvasatait. A pszichológia, az orvostudomány, a társadalomtudományok és a humán tudományok különböző nyelvjátékai nem egységes elméletté olvadnak össze; a rovat anyagai nem homogén tudományterület produktumai; sokkal inkább egyfajta intellektuális laboratóriumot jelentenek, ahol az orvosi technikák története, a pszichoanalitikus örökség, a társadalmi test, a mindennapi tapasztalatok és a tudományfilozófiai kérdések „egymás fényében”, időről időre új mintázatba rendeződve jelennek meg – ahogy egy kaleidoszkópban: minden elmozdulás új konfigurációt hoz létre.

A jelen áttekintés célja, hogy felmutassa mindazt, ami ebben a rovatban 15 év alatt létrejött:

- milyen tematikus ívek, ismétlődő motívumok, új belépő témák rajzolódnak ki,
- hogyan alakult a műfaji és nyelvi sokszínűség,
- s vajon mennyiben működik a Kaleidoscope élő fórumként, nem csak archívumként.

A számvetés így egyszerre retrospektív és diagnosztikus: a múlt feltérképezése egyben jövőrajzolás is.

¹ Ancsel Éva (1988). Százkilencvennégy bekezdés az emberről. 23. bekezdés. Budapest: Kossuth Kiadó

² A kaleidoszkóp szó 3 görög szó (καλός / kalosz: szép, εἶδος / eidosz: forma, alak és σκοπέω / szkopeó: nézni, látni) összetétele, jelentése: szép formát látni. [https://hu.wikipedia.org/wiki/Kaleidoszkóp_\(optikai_játék\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/Kaleidoszkóp_(optikai_játék)) (letöltés: 2025.11.18.)

³ <http://www.kaleidoscopehistory.hu/index.php?subpage=rovat&rovatid=65> (utolsó látogatás: 2025. 11.18.)

<http://www.kaleidoscopehistory.hu>

dr.Dull Andrea DSc

A Kaleidoscope pszichológiai orientációjú szövegei a kezdetektől két irányba nyitnak. Egyrészt a klasszikus orvos- és pszichológiatörténet felé: elméletek, iskolák, intézmények, diagnosztikai kategóriák genealógiáját rajzolják meg. Másrészt a kulturális-társadalmi dimenzió felé: hogyan válik a betegség metaforává, a diagnózis identitássá, a terápia életformává? A rovat így nem csupán egy „pszichológiai sarok” a folyóiratban, hanem olyan tér, ahol a psziché története összeér a társadalom történetével.

A mostani összegzés is kettős tekintettel néz vissza. Egyfelől kronologikus, tudománytörténeti áttekintés: mi minden jelent meg a rovatban, milyen témák tértek vissza, hol látszanak jól tematikus hullámok. Másfelől szerkesztői–esszéisztikus reflexió is: milyen hangot vett fel a rovat, hogyan változott a stílus, a műfaji arányok, a nyelvhasználat; és ami talán a legfontosabb: mennyiben sikerült valóban „élő fórumként” működni?

2. Kaleidoszkóp: „változatos események, látványok vagy benyomások sorozata, együttese”⁴

A jelen elemzés célja, hogy a Ψ (pszi)-tudomány rovat első tizenöt évét ne pusztán mint cikkek halmazát, hanem mint *strukturált diskurzust* mutassa be. Tartalmi célom feltárni a rovatban kirajzolódó tematikus mintázatokat: mely témák emelkedtek ki, melyek tértek vissza hullámszerűen, és milyen új tendenciák jelentek meg az utóbbi években. Formai célom áttekinteni a műfaji és nyelvi változásokat: hogyan mozdult el a rovat az analitikus tanulmányoktól az esszék, interjúk, forrásközlések felé, és miként jelent meg a kétnyelvűség. Kommunikációs célként tűztem ki annak a kérdésnek a megválaszolását, hogy a Kaleidoscope ezen rovata inkább archívumként (adatbázisként) vagy inkább agoraként (élő fórumként) működik-e: aannak-e felismerhető belső párbeszéd, sorozatok, reflexiók? Végül, egy reflexív célom is volt: a rovat első tizenöt évéből kiindulva elővételezés-jelleggel kijelölni azokat a lehetséges jövőbeli irányokat, amelyek mentén a Ψ -tudomány rovat tovább erősítheti közvetítő szerepét az élettudományok és a humán tudományok között.

3. Kaleidoszkóp: „véletlenszerűség és szigorú rend”⁵

Az elemzés alapját a rovatban az elmúlt tizenöt évben megjelent, online elérhető pszichológiai profilú cikkek adják (összesen 43 tétel). Minden cikkhez egységes adatlapot készítettem, amely tartalmazta:

- a szerző(k) nevét,

⁴ Kaleidoszkóp: (átvitt értelemben, választékos) *Változatos események, látványok v. benyomások sorozata, együttese* (Arcanum – A magyar nyelv értelmező szótára /K/ / kaleidoszkóp – <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-a-magyar-nyelv-ertelmezo-szotara-1BE8B/k-33922/kaleidoszkop-33BCA/>) (letöltés: 2025.11.18.)

⁵ „Véletlenszerűség és szigorú rend. Talán épp a kettő szimultán jelenléte az, amely gyönyörködtetővé teszi a képet. A rendtelenség, a kaotikus összevisszaság önmagában zavaró, nyugtalanító. Az önmagában egyhangúan ismétlődő szigorú rend pusztán vizuális élmény formájában unalmas, véglegességet, befejezettséget sugall. Sőt, Hermann Weyl nevezetes könyvében e felfogásnak egy végletes változatára is utal, Thomas Mann Varázshegyéből idézve: ... az élet irtóztató tökéletes pontosságtól, ... halált sejtett benne, a halál titkát — és Hans Castorp érteni vélte, hogy régi korok pogány templomépítői miért építették oszloprendjeiket titkon és szánt szándékkal úgy, hogy kissé eltérjenek a teljes szimmetriától”. (Gévay Gábor: A kaleidoszkóp tanulságai. *Magyar Tudomány* 1999. 3. 298-294.)

- a magyar és/vagy angol címet,
- a megjelenés évét és kötet-/számazonosítót,
- a DOI-t (statikus, beépíthető formában),
- a rovatmegjelölést (Ψ (pszi)-tudomány),
- a nyelvet (magyar / angol / kétnyelvű),
- a műfajt (tanulmány, esszé, forrásközlés, interjú, esettanulmány, recenzió, egyéb),
- az alkalmazott tematikus tengelyeket (ld. lejjebb),
- rövid megjegyzést a módszertani és stiláris jellegzetességekről.

3.1. Tematikus tengelyek

A cikkek tartalmát illetően öt fő tematikus tengely/kategória mentén formálódott ki (a cikkek többsége több kategóriában is érintett):

Technológia

- orvosi, pszichológiai és idegtudományi technikák, módszertani fordulatok, elméleti modellek története;
- diagnosztikai rendszerek, tesztek, képalkotó eljárások, pszichometria.

Szervezet és rendszer

- intézmények (kórházak, egyetemek, klinikák), képzési programok, tudományos társaságok,
- ellátórendszer, szakmai hierarchiák, intézményi kultúra.

Élettudomány és társadalom

- a test, betegség, normalitás társadalmi képzetei,
- szexualitás, nemi szerepek, család, nevelés, stigmatizáció,
- a gyógyítás és gondoskodás kulturális kontextusai.

Medialitás

- tudományos kommunikáció, szakmai és populáris médiamegjelenések,
- folyóiratok, könyvkiadványok, kongresszusok, iskolák, mint tudásközvetítő médiumok.

Határterületek

- művészet, irodalom, film, tánc, építészet, sport, hadászat, mérnöki tudás,
- olyan „keresztezések”, ahol külső tudásformák termékenyítik meg az orvoslás és a pszichológia kérdésfeltevéseit.

3.2. Formai szempontok

A tartalmi kódolás mellett a következő formai jellemzőket vettem figyelembe:

- műfaj (analitikus tanulmány, esszé, forrásközlés, esettanulmány, interjú, recenzió stb.),
- nyelv (magyar, angol, kétnyelvű),
- referenciák mennyisége és jellege (elsősorban monográfia, cikk, levéltár, digitális forrás),
- stílus: inkább személytelen, „IMRAD-típusú”⁶ tudományos szöveg, vagy inkább esszéisztikus, személyes hang, esettörténetekkel, narratív példákkal.

⁶ „Az IMRAD angol nyelvű mozaikszóra épülő modell a tudományos közlemények struktúrájához ad támpontot. A bevezetést (Introduction) a módszertan (Methods), az eredmények (Results) és a diszkusszió (Discussion) követik. [...] Ennek értelmében a tudományos közlemények eleje és vége szélesebb áttekintést ad a témáról, a témát tágabb kontextusba helyezve. Ezzel szemben a középső rész (ami az empiriát, a kutatás módszertanát és eredményeit taglalja) szűkebb fókuszú, az adott területről szól. Az IMRAD-modell bevezető részében a szerzők azt ismertetik, hogy miért indult el a kutatás, melyek a kutatási kérdések és hipotézisek. A módszertan

Ez az elemzési struktúra képezte az alapját az elvégzett forma- és tartalom-alapú elemzésnek⁷.

4. Tematikus idővonal (2010–2025)

A rovat történetileg több, viszonylag jól elkülöníthető tematikus „szakaszra” osztható – ezek nem merev periódusok, inkább hangsúlyeltolódások.

2010-es évek eleje: induló szakasz – pszichoanalízis és orvostörténet

A korai években a pszichoanalízis, a neurológiai kórképek és az orvostörténet klasszikus témái dominálnak. A fókusz gyakran egy-egy nagy név (Freud, Kraepelin, Alzheimer) vagy intézet köré rendeződik. Ezekben a cikkekben erős a *Technológia*-tengely (diagnosztikai rendszerek, elméleti modellek), ugyanakkor végig jelen van az *Élettudomány és társadalom összekapcsolása* – hiszen a diagnózisok mindig társadalmi jelentéssel átitatottak.

2010-es évek közepe-vége: test, szexualitás, normák

A 2010-es évek második felében a rovat egyre inkább rátalál a test, a szexualitás és a társadalmi normák történeti témáira. Kiemelkedik a prostitúció, a szexuális erkölcsök és a nemi szerepek történetét vizsgáló cikkesorozat: ezek egyszerre kritikusak a múlt medikális diskurzusával szemben és reflexívek a jelen értékelési kereteire nézve. Ekkor erősödik fel a *Határterületek és az Élettudomány–társadalom tengely kombinációja*.

2020 körül: neurotudományi fordulat

A 2020 utáni időszakban látványosan megjelennek a neurotudományi profilú írások. A vér-agy gát történetét feldolgozó tanulmány, az Alzheimer-kór elmélettörténeti áttekintése, a demencia különböző modellezési próbálkozásai mind azt jelzik, hogy a rovat ezidőtájt szorosra fűzi a kapcsolatot az idegtudomány irányából érkező felvetésekkel. A *Technológia* és a *Medialitás* itt szorosan együtt mozog: a biológiai felfedezések nemcsak terápiás gyakorlatokat, hanem metaforikus gondolkodási sémákat is termelnek.

A legutóbbi évek: tér és psziché, várostapasztalat –

A legfrissebb időszak a tágabban és szűkebben értelmezett környezeti kontextus (munkahelyi mobbing, depresszió társas környezete, pszichiátriai intézményrendszer, család mint életközeg) és (különösen a 2024-es Városetrológia egységben megjelent négy tanulmány) a tér- és a környezetpszichológia kérdései felé nyit: a város mint testi, érzékszervi, kulturális és mentális tér. Itt egyszerre aktiválódik az *Élettudomány–társadalom*, a *Határterületek (urbanisztika, építészet, művészet)* és részben a *Szervezet és rendszer tengely* is (városi egészségpolitika, infrastruktúra, intézmények).

Összességében az idővonal arról tanúskodik, hogy a rovat egyre magabiztosabban mozog a szűken vett orvostörténet és a szélesen értett társadalmi–kulturális pszichológia között.

részletesen kitér arra, hogy az adatfelvétel mikor, hol, kik körében és milyen eszközökkel történt. Az eredményeket ismertető fejezet a kutatási kérdésekre ad választ a lebonyolított vizsgálat tükrében. Végül a szerzők a diskusszió részében kitérnek arra, hogy milyen hatásai, hasznosíthatósága, alkalmazási lehetőségei vannak a kutatási eredményeknek és milyen jövőbeni kutatásokat indukálhatnak.” Tóth-Nagy Georgina, Sulyok Judit (2023). *Tudománykommunikáció*. Budapest: Akadémiai Kiadó (MeRSZ) (https://mersz.hu/dokumentum/m1133tuko_32/) (letöltés: 2025.11.18.)

⁷ Az elemzés során nem végeztem szigorú értelemben vett tartalomelemzést – a tartalmuk alapján szakmai benyomást formáltam a megjelent tanulmányokról és ez alapján alakítottam ki egy szakmai „tablót”.

5. Műfaji és nyelvi trendek

Műfaj szerint a rovat induláskor erősen a klasszikus tanulmányforma felé húz: eléggé terjedelmes, lábjegyzettel tagolt, tudományos apparátussal dolgozó cikkek voltak jellemzők. A 2010-es évek végére és a 2020-as években látványosan erősödött az esszé, rövidebb, gondolatébresztő, sokszor személyesebb hangvételű írások, illetve interjúk és – a történeti anyag „nyers” rétegeit láthatóvá tevő – forrásközlések is megjelentek.

Benyomásom szerint ez a műfaji diverzitás nem gyengíti, hanem inkább erősíti a rovat identitását: a belépési pont lehet akár egy szigorú elmélettörténeti diszkusszió, egy városélményről szóló esszé, vagy éppen egy levélforrás publikálása, mindig világos marad, hogy a közös nevező a pszichés jelenségek történeti-kulturális értelmezése.

Nyelv szempontjából a rovat a 2020-as évekig túlnyomórészt magyar nyelvű volt, de onnantól kezdve jól láthatóan nőtt az angol nyelvű közlemények és kétnyelvű címek/absztraktok aránya. Ez kettős funkciót jelez: egyrészt a Kaleidoscope a hazai közönség felé továbbra is anyanyelvi tudományos térként pozicionálja magát, másrészt közben felkészül a nemzetközi láthatóság szélesebb kereteire (kereshetőség, hivatkozhatóság).

6. Műfajok és témakategóriák

- A *Technológia* tengely leginkább a tanulmány műfajban jelenik meg (neurotudomány-történet, diagnosztikai rendszerek).
- Az *Élettudomány-társadalom* a legszélsőrebb: tanulmány, esszé, interjú, sőt forrásközlés is kapcsolódik hozzá.
- A *Határterületek* (város, művészet, sport, hadászat) inkább esszéekben és sorozatokban történő tárgyalásra ösztönözték a szerzőket – itt érvényesül legerősebben a személyesebb hang.
- A *Medialitás* tipikusan forrásközlésekhez és olyan tanulmányokhoz kötődik, amelyek a tudásreprezentáció formáit vizsgálják (folyóiratok, kongresszusok, orvosi kommunikáció).

Ez a kép megerősíti azt az intuíciót, hogy a rovatban a műfaj nem pusztán formai választás: szorosan összefügg azzal, miről és hogyan akar a szerző beszélni.

7. Tematikus mátrix (öt tengely kapcsolata)

Az öt tengely kapcsolatát egy tematikus mátrixban is elképzelhetjük. A szakmai tartalom-alapú elemzés azt mutatja, hogy

- nagyon intenzív a kapcsolat az *Élettudomány-társadalom* és a *Határterületek* között: szexualitás, várostapasztalat, testpolitika, művészetterápiás jelenségek témájában.
- A *Technológia* gyakran kapcsolódik a *Medialitáshoz*: itt az idegtudományi felfedezések és diagnosztikai kategóriák jelennek meg a szakirodalomban és a médiában.
- A *Szervezet és rendszer* inkább „háttér” ad: ebben a témakörben a tanulmányok az ellátórendszer változásairól, az intézményi keretekről, a tudományos közösség szerveződéséről szólnak.

Mindez véleményem szerint azt mutatja, hogy a rovatban a témák nem különálló témablokkokba szerveződnek, hanem megteremtődik a lehetőség tanulmányok között a dinamikus átjárásokra. A mátrix egyik tanulsága, hogy a rovat ereje éppen a témák közös metszeteiben van: a psziché és az emberi jelenségek története akkor lesz izgalmas, amikor nem reked meg saját szakmai nyelvében, hanem más tudásformákkal lép interakcióba.

8. reprezentatív csomópontok a sokszínűségben – 5 szemléltető példa

A következőkben öt olyan írást/írascsoportot emelek ki, amelyek példaként jól reprezentálják a rovat sokszínűségét, intellektuális bátorságát és interdiszciplináris karakterét. Az írások kiválasztása természetesen némileg önkényes, hiszen a fenti formai- és tartalmi alapú elemzésen és a szakmai benyomásaimon alapul – az írások véleményem szerint afféle reprezentatív csomópontokat jelentenek a rovat alakulása során.

A szexualitás-történeti blokk (2019/18 körül)

A 2018–2019-es években megjelenő szexualitás-, prostitúció- és nemiszerep-történeti írások csoportja koherens minidossziét alkot. A cikkek a 19–20. századi normarendszerek, orvosi és jogi kategóriák, erkölcsi diskurzusok metszéspontjait térképezik fel. Tartalmukon túl igazán izgalmassá teszi őket a hangvételük, ami egyszerre kritikus, empatikus és történetileg érzékeny: „A szexualitás-történet ott kezdődik, ahol a hallgatás megtörik”. Ezek az írások világossá teszik, hogy a pszichológia nem pusztán a „lélek” vizsgálatával foglalkozik, hanem nagyon is testhez kötött szabályozások, tiltások, elhallgatások, patologizálások történetével is. A blokk különleges értéke, hogy a múlt anyagán keresztül a jelen vakfoltjaira is rámutat.

The Short History of the Blood-Brain Barrier – From Discovery to Depression (2021/22)

Ez az angol nyelvű tanulmány a vér–agy gát történetét dolgozza fel, a felfedezés korai kísérleteitől kezdve a modern pszichiátriai és neurobiológiai alkalmazásokig. A szerző nem elégszik meg azzal, hogy kronologikusan végigvezesse az olvasót a fő állomásokon. „A vér–agy gát története azt példázza, hogyan válik egy biológiai felfedezés a pszichiátriai diskurzus metaforájává” – ez a mondat azt is megmutatja, hogyan válik egy biológiai entitás szimbolikus jelentésmezővé. Véleményem szerint a cikk kiemelt értéke, hogy egyszerre tud szakmailag precíz és filozófiailag érzékeny lenni: rámutat arra, hogy a depresszióról, szorongásról, kognitív zavarokról szóló diskurzusok milyen mértékben épülnek metaforikus hidakra a sejtszint és az élményvilág között.

History of Alzheimer’s Disease from the Perspective of Leading Research Theories (2021/23)

Ez az Alzheimer-kórral foglalkozó tanulmány a betegség történetét a „vezető kutatási elméletek” felől tekinti át. A szerző bemutatja, hogyan váltották egymást – és hogyan élnek ma is egymás mellett – a különböző patomechanizmusokra építő modellek (pl. amyloid-kaskád, tau-hipotézis, vaszkuláris elméletek), és hogyan befolyásolták ezek a klinikai gyakorlatot és a társadalmi percepciót. „Az Alzheimer-kór nem csupán orvosi, hanem kulturális konstrukció is: a feledés tudománya” – ez a mondat is jelzi, mennyire tudatosan mozog a tanulmány a biomedikális és kulturális olvasatok között. A cikk szemlélteti, hogy hogyan lehet elmélettörténetet írni úgy, hogy közben végig szem előtt tartjuk: minden diagnózis rólunk is szól, nem csak „róluk”, az „idős betegekről”.

Városetralógia I–IV. (2024/29)

Ez a négy egymásra épülő írásból álló sorozat a városi tér pszichológiai, kulturális és egészségügyi dimenzióit vizsgálja. A szövegek céljuk szerint egyszerre olvashatók várostörténeti esszéként, környezetpszichológiai reflexióként és akár – bizonyos értelemben – orvostörténeti panorámaként: a város mint gyógyító és megbetegítő környezet, mint emlékezet és felejtés, mint találkozások tere jelenik meg. „A város nemcsak lakóhely, hanem kognitív tér: a mentális táj, ahol a közösségi emlékezet infrastruktúrává válik” – ez a sor sűrítve foglalja magában a sorozat lényegét: a város nem csupán épített környezet, hanem pszichés és kulturális konfiguráció, amely befolyásolja, hogy mit tekintünk láthatónak vagy láthatatlannak, élhetőnek vagy élehetetlennek, természetesnek vagy művinek, illetve normálisnak vagy épp deviánsnak. A tetralógia a rovatban annak egy példája, hogy hogyan tud a pszichológia túllépni önmagán anélkül, hogy elveszítené a tárgyát.

A pszichoterápia és a pszichoterápiás kutatások rövid története (2025/30)

A pszichoterápia történetét bemutató összefoglaló írás egyszerre szolgál bevezetesként a nem szakértő olvasó számára és reflexív tükörként a szakma számára. A tanulmány áttekinti a fő irányzatokat (pszichoanalízis, behaviorizmus, humanisztikus és kognitív iskolák), a kutatási módszerek változását (esetleírások, kontrollált vizsgálatok, metaanalízisek) és az etikai kérdések alakulását. „A pszichoterápia története nem technikák, hanem találkozások története” – ez a mondat sűrítetten fejezi ki, miért illeszkedik ennyire jól a cikk a Ψ rovat ethoszához: a pszichoterápia nem redukálható módszertani lépésekre; mindig emberek közötti, időben kontextuált interakció, amelyet befolyásolnak a társadalmi normák, a hatalmi viszonyok, a hit a tudományban – és a hit a másik ember változóképességében.

9. Összegzés és jövőkép: „a képmás tükörről tükörré haladva nemhogy halványulna, hanem épp ezúton lobban igazán fényre”⁸

A Ψ (pszi)-tudomány rovat első tizenöt éve alapján az elemzésem szerint három fő megállapítás rajzolható ki.

A rovat interdiszciplináris arculata

A rovat nem homogén pszichológiatörténeti fókuszú felületként működik, hanem *átjáróként* az orvostörténet, pszichológia, szociológia, filozófia, urbanisztika és művészettörténet között. Ez az interdiszciplináris karakter nem véletlen mellékhatás, hanem tudatos szerkesztői döntés eredménye: a rovat fókuszában a psziché története áll, de soha nem légtüres térben, hanem társadalmi, kulturális, technikai kontextusban.

Archívum vagy élő fórum?

A tanulmányok belső kapcsolatai – sorozatok, tematikus blokkok, visszautalások – alapján joggal állítható, hogy a rovat nem pusztán „adatbázis”, ahol elszigetelten, önmagukban állnak a tanulmányok. Az élő fórum jelleg – amelyet leginkább a nagyobb tematikus blokkok (szexualitás-történeti blokk, neurotudományi tematikus hullám, Városetralógia) tükröznek – kezdettől jelen van, ami azt jelzi, hogy a témák egy közös gondolkodási-közlési tér részeként rendeződnek össze. Más szavakkal: még ha a tudományos írás hagyományos, látszólag

⁸ Gévy Gábor: A kaleidoszkóp tanulságai. *Magyar Tudomány* 1999. 3. 294.

<http://www.kaleidoscopehistory.hu>

dr.Dull Andrea DSc

személytelen műfaja időnként elfedni látszik is a személyes, involvált tudománykommunikációt, a Kaleidoscope ebben a rovatban valóban élő fórumként működik.

Lehetséges jövőbeli irányok

Elemzésem alapján a következő tizenöt évre nézve körvonalazható néhány lehetséges fejlődési irány:

Nyelvi és formátumbeli nyitás: érdemes lehet következetesen kétnyelvű absztraktokban, angol nyelvű tematikus blokkokban gondolkodni, illetve facilitálható a rövid, „köztes” műfajok (kommentárok, vitacikkek, válaszok) megjelenése, amelyek tovább erősíthetik a fórumjellegű működést.

Adatbázis és láthatóság: a rovatban kívánatos szerzői és más azonosítók követése, tematikus indexelése (kulcsszavak, tárgyszavak, DOI-követés, ORCID), illetve hosszabb távon nemzetközi adatbázisokba való belépés (pl. PubMed, Scopus) – elsősorban a pszichológiatörténeti és idegtudományi cikkek révén.

Interaktívabb fórum jelleg: fokozottabban megjelenhetnek vitasorozatok, egymásra reflektáló esszék, „kettős” publikációk, ahol például történész és gyakorló klinikus vagy geográfus és pszichológus (és így tovább) közösen ír egy-egy témáról, illetve tovább szélesíthetők a művészetekkel, irodalommal, várostudománnyal való további együttműködések.

A személyes hang finom rehabilitációja: úgy tűnik, az olvasók számára különösen erős hatásúak azok a szövegek, amelyek – a tudományos szigor megtartása mellett – látni engednek valamit a szerző személyes reflexiójából. A jövő egyik érdekes kihívása lehet annak megtalálása, hol húzódik az a határ, ahol a személyes hang még gazdagítja, és nem gyengíti a tudományos érvelést.

Zárszó: „Mikor a kezek érintésén /varázsol az árnyék és a fény, / egésszé fordul össze a kavargó kép”⁹

A *Ψ* rovat tizenöt éve az élettudományok és humán tudományok közti átjárások krónikája. A tartalmi trendek szerint a Kaleidoscope nemcsak követi, hanem gyakran előre is jelzi a tudományos gondolkodás irányait: a társadalmi érzékenység, az interdiszciplinaritás és a módszertani önreflexió mára a lap alapszövetévé vált. A *Ψ* (pszi)-tudomány rovat egyszerre krónikája és aktív alakítója annak, ahogyan a pszichéről, a betegségről, a gyógyításról, az orvostörténetről és a társadalomról gondolkodunk. A Kaleidoscope e rovatán keresztül nemcsak dokumentálja a pszichológiai és orvostörténeti tudás alakulását, hanem finom mozdulatokkal újra is rendezi a kaleidoszkóp darabjait.

A folyóirat Kaleidoscope cím választása nem véletlen: ahogyan a színes üvegdarabok mindig új mintázatot alkotnak egyetlen mozdulattal, úgy rendeződnek át a tudományos, társadalmi és kulturális nézőpontok is a lap tizenöt éves történetében. A *Ψ* (pszi)-tudomány rovat ennek a kaleidoszkópnak az egyik legérzékenyebb tükröződése: egyszerre pszichológiai, kulturális és történeti. Olyan tér, ahol az élettudomány és a humán tudomány párbeszédet folytat – néha vitatkozik, néha együtt lélegzik. Az elmúlt másfél évtized során a rovat nem csupán tematikus gyűjtőhely, hanem gondolkodási laboratórium lett. A pszichoanalízis és a neurobiológia, az

⁹ Kis Hegedűs Tímea: Kaleidoszkóp (https://www.poet.hu/vers/175161#google_vignette) (letöltés: 2025.11.18.)
<http://www.kaleidoscopehistory.hu>

egészségnevelés és az orvostörténet, a szexualitás és a városi tapasztalat történeti lenyomatai ugyanabban a térben találkoznak.

A következő tizenöt év egyik kihívása az lesz, hogy ez a mozgás mennyire tudatosan vállalt, mennyire reflektált és mennyire nyitott marad – és mennyire tudja továbbra is egyszerre megszólítani a szakmai és a tágabb, gondolkodó olvasóközöniséget.

felhasznált irodalom

Ancsel Éva (1988). Százkilencvennégy bekezdés az emberről. 23. bekezdés. Budapest: Kossuth Kiadó

Gévay Gábor: A kaleidoszkóp tanulságai. *Magyar Tudomány* 1999. 3. 298-294.)

Tóth-Nagy Georgina, Sulyok Judit (2023). *Tudománykommunikáció*. Budapest: Akadémiai Kiadó (MeRSZ)

(<https://doi.org/10.1556/9789634549796>) (letöltés: 2025.11.18.)

Kis Hegedűs Tímea: Kaleidoszkóp (https://www.poet.hu/vers/175161#google_vignette) (letöltés: 2025.11.18.)